

MAGDALENA STACH-HEJOSZ
Instytut Teologiczny im. Św. Jana Kantego
Bielsko-Biała

POSTAWA RELIGIJNA A RELACJE INTERPERSONALNE KATECHIZOWANEJ MŁODZIEŻY GIMNAZJALNEJ

Współczesne, dynamiczne przeobrażenia w postawach religijnych młodych Polaków wzbudzają uzasadnione zainteresowanie naukowców różnych dyscyplin naukowych. Młodzież znajduje się pod wpływem wielu zróżnicowanych czynników społeczno-kulturowych, które opanowały wewnętrzny ich świat myślenia, postaw, zachowań i dążeń. Kultura masowa, która tworzy „obowiązujący” model życia współczesnego człowieka ma wpływ na kształt artykułowanych przez młodzież opinii i postaw. W ich kształtowaniu duże znaczenie ma też grupa szkolna i rówieśnicza, która również sama podlega silnym oddziaływaniom środków społecznego przekazu. To właśnie media w sposób bardzo wyraźny izolują katolicki system wartości od spraw tego świata, zamykając go wyłącznie w sferze prywatnych spraw. Przykładem może być chociażby proces Alicji Tysiąc. W ten sposób w mentalności młodych ludzi następuje oddzielenie sfery religijnej od sfery życia społecznego.

W celu dokonania weryfikacji powyższej teorii z praktyką, zostaną najpierw zdefiniowane postawy religijne i relacje interpersonalne (jako jeden ze współczynników życia społecznego), a następnie zostanie podjęta próba szukania zależności pomiędzy postawami religijnymi a relacjami interpersonalnymi katechizowanych gimnazjalistów.

1. Postawy religijne a relacje interpersonalne

Termin *postawa* jest szeroko omawiany we współczesnej psychologii i często wykorzystywany przez inne dziedziny nauk. W Polsce o postawie pisali: J. Bielecki¹, T. Szaniawski², S. Mika³, W. Prężyna⁴, J. Makselon⁵. Pomimo różnorodnych określeń (odnoszących się do *postawy*) prawie wszyscy autorzy są zgodni,

¹ J. Bielecki, *Wybrane metody działania postaw wartościujących i religijnych*, w: *Wybrane metody badania osobowości*, red. S. Siek, Warszawa 1993, s. 358-422.

² T. Szaniawski, *Typy postaw wobec śmierci a osobowość*, Kraków 1998.

³ S. Mika, *Psychologia społeczna dla nauczycieli*, Warszawa 1998.

⁴ W. Prężyna, *Funkcja postawy religijnej w osobowości człowieka*, Lublin 1991.

⁵ J. Makselon, *Spoleczny kontekst funkcjonowania człowieka*, w: *Psychologia dla teologów*, red. J. Makselon, Kraków 1995, s. 207-232.

że postawa to „...predyspozycja człowieka do pewnego typu zachowania, myślenia, i odczuwania, ogólnie mówiąc – odbioru czegoś, co nazywane jest przedmiotem postawy”⁶.

Istotnym elementem postawy jest podmiot (może nim być jedna osoba bądź grupa osób) oraz przedmiot postawy (czyli to czego ona dotyczy). Postawa może odnosić się do człowieka (który jest jednocześnie podmiotem), do grupy osób, instytucji, religii, norm moralnych.

Cechą zaś charakterystyczną postawy jest ustosunkowanie się podmiotu do przedmiotu na płaszczyźnie intelektualnej, emocjonalnej i działaniowej. Stałe trzy komponenty składowe postawy nie występują oddzielnie, ale nawzajem się przenikają i warunkują. „Wiadomo bowiem (jak podkreśla J. Makselon), że nastawienie, zwłaszcza emocjonalne, wpływa na sposób spostrzegania. Także poznawczy stosunek do pewnych zjawisk, osób, rzeczy bądź idei czy postaw budzi określone emocje i wyznacza jakość podejmowanych decyzji”⁷. Powyższe komponenty zawierają również pewne charakterystyczne cechy, które pozwalają wyodrębnić pojęcie *postawy* i odróżnić je od *poglądu, nastawienia czy opinii*. O ile cechy postaw (u większości autorów) są zazwyczaj zbieżne, to można napotkać duże trudności przy próbach dokonania podziału rodzaju postaw. Dla zobrazowania cech i rodzajów postaw przyjęto w niniejszym opracowaniu podział T. Mądrzyckiego.

Tabela 1. Cechy i rodzaje postaw według T. Mądrzyckiego⁸

Cechy postaw	Rodzaje postaw
Przedmiot	moralne, społeczne, polityczne, religijne, rzeczowe, interpersonalne
Kierunek	pozytywne, negatywne
Siła	silne, słabe
Złożoność	pełne, niepełne
Stopień złożoności	intelektualne, uczuciowo-motywacyjne, zachowania
Stopień zwartości	zintegrowane silnie, zintegrowane słabo

Powyższy ogólny opis postawy jest istotny i znaczący dla scharakteryzowania postawy religijnej. Według W. Prężyny, postawa psychologiczna i postawa religijna jest analogiczna. Różnicować ją będzie tylko przedmiot, który ze względu na swoją treść przynależy do religii: Bóg, Kościół, ksiądz, katecheta⁹. Postawę religijną będziemy zatem definiować jako „względnie stałe, pozytywne lub negatywne ustosunkowanie się (intelektualno-przekonaniowe, emocjonalno-przekonaniowe, emocjonalno-motywacyjne i behawioralne) jednostki wobec nadprzyrodzoności”¹⁰.

⁶ T. Szaniawski, *Typy postaw wobec śmierci...*, s. 17.

⁷ J. Makselon, *Społeczny kontekst funkcjonowania...*, s. 207.

⁸ Źródło: J. Bielecki, W. Nowicki, *Badania nad zmianami osobowości młodzieży męskiej i żeńskiej poddawanej intensywnemu oddziaływaniu katolickiej formacji religijnej*, Warszawa 1991, s. 87.

⁹ W. Prężyna, *Funkcja postawy religijnej...*, s. 45.

¹⁰ Tamże.

Kształtowanie postaw religijnych jest uważane za szczególnie ważny aspekt działań nauczyciela religii. Jeżeli postawa (jak twierdzi S. Mika) rozumiana jako wewnętrzna struktura determinuje zachowania, to przy pozytywnym kierunku ustosunkowania się do przedmiotu postawy (Boga, Kościoła) katechizowany będzie się zgodnie nią zachowywać¹¹. Konieczne jest odczytanie znaku postawy: pozytywny czy negatywny. W negatywnych postawach łatwiej jest nauczycielowi religii zmienić znak postawy najpierw na znak „0” niż na zmianę o znaku przeciwnym. Kształtowanie postaw z pozycji postawy o znaku „0” jest łatwiejsze niż zmiana postaw¹². Oczywiście jest ona etapem pośrednim w kształtowaniu pozytywnych postaw religijnych.

W trudnym okresie dorastania widoczna jest u młodzieży rosnąca niezależność od dorosłych oraz poszukiwanie akceptacji i wsparcia w relacjach z rówieśnikami. Jak dowodzi w badaniach S. Mika, poświęca ona cztery razy więcej czasu na rozmowy z rówieśnikami, niż z dorosłymi¹³. W tym okresie istnieje silna potrzeba bycia rozpoznawalnym, z tej racji grupa szkolna i rówieśnicza staje się istotnym czynnikiem społecznym. Daje ona swym członkom, niezwykle istotne w tym wieku, korzyści psychiczne: przyjaźń, zaufanie, poczucie bezpieczeństwa, bliskość. Rozwija ona również komunikatywne cechy osobowości. Jeżeli są oni dostrzeżeni i akceptowani przez środowisko, wzmacniają wówczas swoje pozytywne cechy osobowości.

M. Studenski, przytaczając stwierdzenie G. Zimbardo, wskazuje, że rówieśnicy stają się źródłem oparcia emocjonalnego. Nasilająca się w tym wieku potrzeba kontaktów z rówieśnikami, konieczność bycia akceptowanym, powoduje również wzrost lęku, wiązany się z odrzuceniem przez grupę¹⁴. Pojawia się zatem pragnienie zewnętrznego upodobnienia się do grupy oraz tendencja do przyjęcia norm, zasad i postaw ustalonych przez grupę. Konformizm jest ceną, którą musi zapłacić członek grupy, dostając w zamian akceptację.

Role grupy rówieśniczej i grupy szkolnej nie można ograniczyć tylko do wpływu na rozwój procesów poznawczych i psychicznych, ale staje się też praktycznym ćwiczeniem społecznego funkcjonowania. Wpływ grupy szkolnej może być niezwykle silny w kształtowaniu postaw, wartości i norm z racji, że jej członkowie pozostają ze sobą w interakcji¹⁵. Zatem grupa szkolna ma znaczący wpływ w kształtowaniu postaw religijnych, ale nie jedyny. Znaczącą rolę odgrywają rodzice i wychowawcy. Jednak w okresie gimnazjalnym znacznie słabnie ich oddziaływanie (w wyniku wzrostu krytycyzmu na tle rozwoju procesów poznawczych), ale nadal pozostaje w granicach wpływu. S. Kulpaczyński sugeruje, że w okresie kryzysów religijnych nastolatków, rodzice, katecheci, wychowawcy

¹¹ S. Mika, *Psychologia społeczna dla nauczycieli*, s. 105.

¹² Por. tamże, s. 127-129.

¹³ S. Studenski, *Problemy związane z wychowaniem młodzieży*, w: *Dzisiejszy bierzmowany, problemy wyzwania*, red. S. Stala, Kielce 2005, s. 340.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ S. Mika, *Psychologia społeczna dla nauczycieli*, s. 170-189.

powinni unikać zadrażnień w sprawach religijnych, nie wymuszać, lecz umiejętnie zachęcać¹⁶.

Dla nauczyciela i wychowawcy jego zawodowe działanie rozpoczyna się od zwykłego (naturalnego) przebywania z młodzieżą w celu wytworzenia relacji interpersonalnych. Tym sposobem kontakty międzyludzkie stają się jedną z form wychowawczych, dzięki którym można kształtować postawy religijne.

Przedstawiony powyżej rys zagadnień odnoszący się do postaw religijnych i relacji interpersonalnych stanowi jedynie wprowadzenie w zasadniczą empiryczną część artykułu.

2. Program badań empirycznych

A) Problem i cel artykułu

Świadomość religijna współczesnego katolika odbiega od normatywnych wskazań kościelnych. Mówi się o załamaniu wiary, o oderwaniu się świadomości od religijnych postaw. Nie brakuje danych, które do pewnego stopnia uprawomocniają konstatacje wskazujące na polaryzację sfery religijnej i sfery życia publicznego¹⁷. Wiara staje się sprawą prywatnego gustu bez odnoszenia jej do życia osobistego. Zjawisko to w sposób szczególnie widoczny jest u młodych Polaków urodzonych po roku osiemdziesiątym, żyją oni w szybkim tempie bez refleksji nad własnym życiem. Osłabia się ich wrażliwość moralna, zmieniają się ich postawy religijne i hierarchia wartości. Wśród badaczy polskich zajmujących się tą problematyką należy wymienić: J. Mariańskiego¹⁸, R. Jaworskiego¹⁹, S. Głaza²⁰, Z. Chlewińskiego²¹, S. Sieka²². Przyczyn tego stanu rzeczy upatrują między innymi w zmianach społeczno-ekonomicznych, w niekorzystnym oddziaływaniu mediów, braku prawidłowych wzorców wyniesionych z domu rodzinnego.

W kształtowaniu postaw religijnych młodzieży gimnazjalnej dużą rolę może odgrywać katecheza, która realizuje się w różnych środowiskach. Jak wskazuje

¹⁶ S. Kulpaczyński, *Psychologia rozwojowo-wychowawcza nie tylko dla katechetów*, Lublin 2009, s. 179.

¹⁷ Por. S.H. Zareba, *Empiryczny obraz moralnych opinii młodzieży Warszawy*, w: *Młodzież Warszawy – pokolenia pontyfikatu Jana Pawła II*, red. W. Zdaniewicz, S.H. Zareba, Warszawa 2005, s. 107-124.

¹⁸ J. Mariański, *Charakterystyka religijno-moralna współczesnej młodzieży*, w: *Katecheza młodzieży*, red. S. Kulpaczyński, Lublin 2003, s. 15-70.

¹⁹ R. Jaworski, *Psychologiczna analiza religijności w perspektywie komunikacji interpersonalnej*, *Studia Psychologica* 3 (2002), s. 143-166.

²⁰ S. Głaz, *Intensywność doświadczenia religijnego a koncepcja siebie*, Kraków 1996; tenże, *Wpływ zmiennych egzystencjalnych na skutki przeżycia religijnego*, *Czasopismo Psychologiczne* 2003, nr 1, s. 111-132.

²¹ Z. Chlewiński, *Rola religii w funkcjonowaniu osobowości*, w: *Psychologia religii*, red. Z. Chlewiński, Lublin 1983, s. 170-187.

²² S. Siek, A. Grochowski, *Postawy religijne, a poczucie bezpieczeństwa młodzieży*, w: *Studia z psychologii*, red. S. Siek, A. Jakubiak, A. Grochowska, t. 9, Warszawa 1999, s. 111-116.

Podstawa programowa do nauczania religii jednym z celów katechezy gimnazjalnej jest „Interioryzacja prawd wiary i katolickich postaw moralnych (...). Wdrożenie do postrzegania przykazania miłości w zakresie indywidualnym i społecznym”²³. Kościół żywo zatroskany o dobro młodzieży jest świadomy, iż kryzys tożsamości przeżywany szczególnie mocno w okresie szkoły gimnazjalnej może negatywnie wpływać na sferę religijną a w konsekwencji na dojrzałe relacje interpersonalne²⁴. Dlatego rodzi się pytanie (które jest głównym problemem opracowania), czy istnieje wpływ postawy religijnej na relacje interpersonalne katechizowanej młodzieży gimnazjalnej?

Badając różne środowiska katechetyczne, zamierza się zatem pokazać ewentualne różnice w postawach religijnych młodzieży gimnazjalnej. Młodzież uczęszczająca na katechizację w dwóch różnych środowiskach (miejskim i wiejskim) przynależy do różnych kategorii społecznych, dlatego przypuszcza się, że będzie miała odmienne postawy religijne, a one z kolei różne oddziaływanie na relacje społeczne. Środowisko większego miasta wpływa na mniej religijne postawy²⁵, a to pozwala na wysunięcie dwóch hipotez:

1. Postawa wobec Boga chłopców mieszkających na wsi ma mocniejsze oddziaływanie na relacje interpersonalne niż mieszkających w mieście chłopców.
2. Postawa wobec Boga dziewcząt mieszkających na wsi ma mocniejsze oddziaływanie na relacje interpersonalne niż mieszkających w mieście dziewcząt.

B) Metody badawcze

Problem i cel opracowania narzucił dopasowanie odpowiednich narzędzi badawczych. Dla ukazania zależności pomiędzy postawami wobec Boga i Kościoła a wzajemnymi relacjami interpersonalnymi, dla zbadania preferencji dotyczących przedmiotu religijnego, które są inne dla różnych osób posłużono się testem R. Jaworskiego, Skalą Golana, oraz Skalą SAGS.

Test R. Jaworskiego, służy do badania znaczenia konotacyjnego²⁶ postawy religijnej w trzech komponentach:

1. przekonaniowo-poznawczym
MB – *Myślę, że Bóg jest*
MK – *Myślę, że Kościół jest*

²³ *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Konferencja Episkopatu Polski, Kraków 2002, s. 55.

²⁴ Tamże, s. 49-50.

²⁵ Zob. szerzej: J. Mariański, *Młodzież między tradycją a ponowoczesnością*, Lublin 1995, s. 285-296.

²⁶ Konstrukcja testu, zdaniem S. Radonia, pozwala na ujawnienie różnych stanów afektywnych, przyjmowanych przez podmiot, od skrajnie pozytywnych, poprzez średnie, aż po skrajnie negatywne. Por. S. Radoń, S. Gład, *Przeżycia religijne młodzieży uzdolnionej artystycznie*, Kraków 2006.

2. przekonaniowo-poznawczym
 UB – *Myśl o Bogu wywołuje we mnie uczucie*
 UK – *Myśl o Kościele wywołuje u mnie uczucia*
3. behawioralnym
 KB – *Moje kontakty z Bogiem są*
 KK – *Moje kontakty z Kościołem są*²⁷.

W przeprowadzonych badaniach wykorzystano również *Skalę Zaangażowania Religijnego* (SZR) Z. Golana. Zawiera ona 14 twierdzeń badających religijne zaangażowanie zewnętrzne wobec *Kościola* (ZK) i *Ludzi* (ZL). Kolejne 14 twierdzeń odnosi się do zaangażowania wewnętrznego poprzez aktywność w *Modlitwie* (WM) i *Pogłębiania własnej religijności* (WR)²⁸.

Jedną z wielu metod, która bada relacje interpersonalne dzieci i młodzieży jest skala SAGS. Składa się z 28 twierdzeń i posiada trzy podskalne. Jedna określa intensywność relacji międzyosobowych z rówieśnikami w klasie, druga określa relacje młodzieży z rodzicami, a trzecia bada relacje z znaczącymi osobami. Każda z odpowiedzi jest oceniana w czterostopniowej skali od 1 do 4²⁹.

W opracowaniu danych statystycznych posłużono się pakietem programów statystycznych SPSS.

C) Opis grupy badawczej

Materiał badań stanowią grupy uczniów szkół gimnazjalnych w wieku 13–15 lat. Badania przeprowadzono w Wilkowicach, gdzie przebadano 65 osób i w Bielsku-Białej: 62 osoby. Do ostatecznej analizy przeznaczono 120 testów. Przegląd literatury dowodzi, iż szereg badań obejmuje młodzież szkół średnich oraz studiującą, pozostawiając na uboczu najbardziej wymagającą wychowawczo młodzież gimnazjalną. Lata gimnazjum to początek gwałtownych zmian psychicznych, fizycznych, to czas nasilania się rozbieżnych pragnień i przeciwstawnych dążeń. Okres ten charakteryzujący się odchodzeniem od jednych wartości na rzecz drugich (z tej racji często pomijany przez badaczy) jest niezwykle ważny dla kształtowania się w przyszłości dojrzałych postaw religijnych.

D) Analiza wyników badań

Otrzymane wyniki dotyczące relacji interpersonalnych i postaw religijnych przy pomocy narzędzi SAGS, R. Jaworskiego, Z. Golana, zostaną poddane psychologiczno-pedagogicznej analizie. Za zmienne niezależne przyjęto postawy wobec Boga i Kościoła, a zmienną zależną relacje interpersonalne. Dla określenia wpływu zmiennej i wyjaśnienia jej zmienności z niezależnej na zmienną zależną zastosowano analizę regresji wielokrotnej.

²⁷ Tamże, s. 122-123.

²⁸ Zob. Z. Golan, *Osobowość a zaangażowanie religijne*, Warszawa 1992.

²⁹ Zob. J. Rembowski, *Samotność*, Gdańsk 1992.

Tabela 2. Istotna zmienna niezależna dotycząca postaw wobec Kościoła (KK) i wyjaśniająca wariancję relacji z rodzicami (II). Wyniki analizy regresji wielokrotnej dla dziewcząt z miasta

Zmienne	b	beta	t	p
Niezależna KK	,255	,446	2,639	,013
Zależna II	$r=,446$	$r^2=,199$	$F = 6,963$	$p=,013$

Zmienna niezależna dotycząca postaw wobec Kościoła (KK) ($p=0,13$) oddziałuje na relacje z rodzicami (II). Ma powiązanie ze zmienną zależną w postaci relacji z rodzicami, i wyjaśnia około 20% wariancji. Związek pomiędzy nimi jest dodatni i słaby. Oznacza to, że im większe są kontakty z Kościołem u katechizowanych dziewcząt w mieście, tym mocniejsze są u nich relacje z rodzicami.

Tabela 3. Istotna zmienna niezależna dotycząca postaw wobec Kościoła i wyjaśniająca wariancję układu emocjonalno-społecznego z innymi osobami (III). Wyniki analizy regresji wielokrotnej dla katechizowanych chłopców z miasta

Zmienne	b	beta	t	p
Niezależna KK	,174	,428	2,317	,029
Zależna III	$r=,428$	$r^2=,183$	$F = 5,369$	$p=,029$

Zmienna niezależna dotycząca postaw wobec Kościoła (KK) ($p=0,29$) ma istotny związek w układach emocjonalno-społecznych z innymi osobami. Ma powiązanie ze zmienną zależną (III) w postaci układu emocjonalno-społecznego z innymi osobami i wyjaśnia prawie 20% wariancji układu emocjonalno-społecznego z innymi osobami. Związek pomiędzy nimi jest dodatni i słaby. Oznacza to, że im większe są kontakty z Kościołem u chłopców katechizowanych w mieście, tym bardziej nasila się u nich układ emocjonalno-społeczny z innymi osobami.

Tabela 4. Istotne zmienne niezależne dotyczące zaangażowania religijnego i wyjaśniające wariancję relacji z rówieśnikami w klasie (I). Wyniki analizy regresji wielokrotnej dla katechizowanych chłopców w środowisku miejskim

Zmienne	b	beta	t	p
Niezależna WM	-,275	-,421	-2,455	,021
Zależna I	$r=,421$	$r^2=,177$	$F = 6,025$	$p=,021$
Niezależna ZK	,507	,635	3,356	,002
Zależna I	$r=,648$	$r^2=,419$	$F = 9,748$	$p=,002$

Zaangażowanie religijne wewnętrzne odnoszące się do modlitwy – zmienna niezależna (WM) ($p=0,21$) ma istotny związek w relacjach z rówieśnikami w klasie. Ma powiązanie ze zmienną zależną (I) w postaci relacji z rówieśnikami i wyjaśnia prawie 18% wariancji w relacjach z rówieśnikami. Związek pomiędzy nimi jest słaby i ujemny. Oznacza to, że im mniejsze jest zaangażowanie chłopców w wewnętrzne życie religijne, tym silniejsze są ich relacje z rówieśnikami w klasie.

Tabela 5. Istotne zmienne niezależne dotyczące postaw wobec Boga i wyjaśniające wariancję relacji z rówieśnikami w klasie (I). Wyniki analizy regresji wielokrotnej dla dziewcząt mieszkających na wsi

Zmienne	b	beta	t	p
Niezależna KB	-,191	-,474	-2,849	,008
Zależna I	$r=,474$	$r^2 =,225$	$F = 8,115$	$p=,008$

Zmienna niezależna dotycząca postaw wobec Boga (KB) ($p=,008$) ma istotny związek, z relacjami rówieśników w klasie. Ma powiązanie ze zmienną zależną (I) w postaci relacji z rówieśnikami w klasie i wyjaśnia około 23% wariancji relacji z rówieśnikami. Związek pomiędzy nimi jest ujemny i słaby. Oznacza to, że im płytsze są relacje z Bogiem, tym głębsze są relacje z rówieśnikami w klasie.

Tabela 6. Istotne zmienne niezależne dotyczące postaw wobec Boga i wyjaśniające wariancję układu emocjonalno-społecznego z innymi osobami (III). Wyniki analizy regresji wielokrotnej dla katechizowanych dziewcząt mieszkających na wsi

Zmienne	b	beta	t	p
Niezależna KB	-,224	-,607	-4,043	,000
Zależna II	$r=,607$	$r^2 =,346$	$F = 16,346$	$p=,000$
Zależna III				

Zmienna niezależna dotycząca postaw wobec Boga (KB) ($p=,000$) ma istotny związek w układach emocjonalno-społecznych z innymi osobami. Ma powiązanie ze zmienną zależną (III) w aspekcie układów emocjonalno-społecznych z innymi osobami i wyjaśnia około 35% wariancji układów emocjonalno-społecznych z innymi osobami. Związek pomiędzy nimi jest ujemny i słaby. Oznacza to, im słabsze są relacje z Bogiem tym mocniejsze są układy emocjonalno-społeczne z innymi osobami.

Tabela 7. Istotne zmienne niezależne dotyczące postaw wobec Boga i wyjaśniające wariancję układu emocjonalno-społecznego z innymi osobami (III). Wyniki analizy regresji wielokrotnej dla katechizowanych chłopców mieszkających i uczęszczających do gimnazjum na wsi

Zmienne	b	beta	t	p
Niezależna KB	-,184	-,397	-2,290	,030
Zależna III	$r=,397$	$r^2 =,158$	$F = 5,244$	$p=,030$

Zmienna niezależna dotycząca postaw wobec Boga (KB) ($p=,030$) ma istotny związek w układach emocjonalno-społecznych z innymi osobami. Ma powiązanie ze zmienną zależną (III) w aspekcie układów emocjonalno-społecznych z innymi osobami i wyjaśnia około 16% wariancji układów emocjonalno-społecznych z innymi osobami. Związek pomiędzy nimi jest ujemny i słaby. Oznacza to, im dalsze są relacje z Bogiem, tym mocniejsze są układy emocjonalno-społeczne z innymi osobami.

Tabela 8. Istotne zmienne niezależne dotyczące zaangażowania religijnego i wyjaśniające wariację relacji z rówieśnikami w klasie (I). Wyniki analizy regresji wielokrotnej dla katechizowanych chłopców mieszkających w środowisku wiejskim

Zmienne	b	beta	t	p
Niezależna ZL	-,258	-,231	-2,537	,013
Zależna I	$r=,231$	$r^2=,053$	$F=6,439$	$p=,013$

Zmienna niezależna dotycząca zewnętrznego zaangażowania religijnego (ZL) ($p=,013$) ma istotny związek z relacjami rówieśników w klasie. Występuje powiązanie ze zmienną zależną (I) w aspekcie relacji z grupą szkolną i wyjaśnia około 5,0% wariacji relacji z rówieśnikami w klasie. Związek pomiędzy nimi jest ujemny i słaby. Oznacza to, że im mniejsze jest zaangażowanie religijne, tym silniejsze są relacje z rówieśnikami w klasie.

Tabela 9. Istotne zmienne niezależne dotyczące zaangażowania religijnego i wyjaśniające wariację relacji z rodzicami (II). Wyniki analizy regresji wielokrotnej dla chłopców mieszkających na wsi

Zmienne	b	beta	t	p
Niezależna WR	-,262	-,277	-3,082	,003
Zależna II	$r=,277$	$r^2=,077$	$F=9,500$	$p=,003$

Zmienna niezależna dotycząca zaangażowania religijnego, wewnętrznego (WR) ($p=,003$) ma istotny związek w relacjach z rodzicami. Występuje powiązanie ze zmienną zależną (II) w aspekcie relacji z rodzicami i wyjaśnia około 8,0% wariacji relacji z rodzicami. Związek pomiędzy nimi jest ujemny i słaby. Oznacza to, że im słabsze zaangażowanie religijne, tym większe są relacje z rodzicami.

E. Dyskusja wniosków

Religia chrześcijańska jest religią personalną. Wymiar kontaktu człowieka z Bogiem uzewnętrznia się we wszystkich dziedzinach jego życia. Człowieka przeżywającego kontakt z Bogiem będzie charakteryzować postawa otwarta w relacjach z innymi ludźmi, ukierunkowana na wspólnotę Kościoła. Przeprowadzone badania miały doprowadzić do odpowiedzi, czy istnieje wpływ postaw religijnych młodzieży gimnazjalnej na relacje interpersonalne?

Badania uwidaczniają słabe relacje z Bogiem, Kościołem, słabe zaangażowanie religijne zewnętrzne oraz wewnętrzne, a tym samym brak oddziaływania na relacje interpersonalne. Analiza badań pokazuje wyraźnie niedojrzałą postawę religijną młodzieży gimnazjalnej. Niedojrzały typ relacji do Boga łączy się z osobowością mniej dojrzałą, zorientowaną na wsparcie, wzmocnienie w grupie rówieśniczej. Trwałe, unormowane relacje interpersonalne (jak pokazują badania) z rówieśnikami, rodzicami i innymi osobami, dostarczają młodej osobie informacji, kim ona jest, jak inni ją oceniają i czego od niej wymagają. Silne relacje

z otoczeniem dostarczają poczucia identyczności i określają tożsamość. Tak więc uczucia i postawy innych ludzi są dla młodego człowieka źródłem samowiedzy oraz samooceny i drogą do dojrzałej osobowości. W psychologii już od dawna obecne jest przekonanie, że właściwym gruntem dla rozwoju religijności jest dojrzała osobowość.

Z tej racji, że środowisko wiejskie jest stosunkowo środowiskiem bardziej zamkniętym i w mniejszym stopniu poddane wszelkim przemianom społeczno-kulturowym, a w większym stopniu otwarte na Boga, wydawało się słusznym postawienie hipotezy, iż postawa wobec Boga chłopców i dziewcząt mieszkających na wsi ma mocniejsze oddziaływanie na relacje interpersonalne niż mieszkających w mieście chłopców i dziewcząt. Hipoteza potwierdziła się tylko częściowo, ponieważ, jak wynika z analizy badań, postawa religijna chłopców katechizowanych w mieście ma silniejsze oddziaływanie na relacje emocjonalno-społeczne z innymi osobami niż chłopców katechizowanych na wsi.

Przyjęto również, że postawa religijna dziewcząt mieszkających na wsi ma mocniejsze oddziaływanie na relacje interpersonalne niż mieszkających w mieście dziewcząt. Założenie to również potwierdziło się tylko częściowo, ponieważ postawa religijna katechizowanych dziewcząt w mieście ma silniejsze oddziaływanie na relacje z ich rodzicami niż katechizowanych dziewcząt na wsi.

Występują statystycznie istotne różnice wskazujące, że im słabsze są relacje z Bogiem gimnazjalistek zamieszkujących i uczących się na wsi, tym mocniejsze są relacje z rówieśnikami w klasie oraz mocniejsze układy emocjonalno-społeczne z innymi osobami. Również u chłopców katechizowanych mieszkających i uczęszczających do gimnazjum na wsi, można na podstawie istotnych różnic statystycznych stwierdzić, że im dalsze są ich relacje z Bogiem, tym mocniejsze występują u nich układy emocjonalno-społeczne. Im mniejsze jest u nich zaangażowanie religijne, tym silniejsze są relacje z rówieśnikami w klasie.

Wobec powyższego można przypuszczać, że postawy wobec Boga i Kościoła katechizowanych gimnazjalistów stają się sprawą osobistego wyboru. Zmniejsza się również wpływ środowiska wiejskiego na postawy religijne młodzieży. Być może za ten stan rzeczy odpowiedzialne są zmiany społeczno-kulturowe. Szybka możliwość przemieszczania się ze wsi do miasta oraz szybki dostęp do informacji powoduje zatarcie się regionalnych różnic w postawach religijnych młodzieży. Małe miejscowości już nie są (jak jeszcze w latach 90.) gwarantem występowania głębokich postaw religijnych u ich mieszkańców.

Należy zaznaczyć, że interpretacja przedstawionych wyników badań podlega jednak pewnym ograniczeniom:

- zawężenie badanej populacji do dwóch środowisk ogranicza możliwość wyciągnięcia wniosków o szerszym zakresie;
- badaniom podlegają grupy osób, pomijając indywidualne uwarunkowania młodzieży (każdy z nich ma inną rodzinę, kończył inną szkołę podstawową, posiada inną osobowość);

- zastosowanie tego typu metod pozwala zaobserwować stopień zależności pomiędzy postawą religijną a relacjami interpersonalnymi, ale nie ukazują jakości tych relacji (pozytywnych: zaufanie, szczerłość, uczciwość, pomoc, bądź negatywnych: nieufność, podejrzliwość, agresja).

Pomimo swoich ograniczeń badania mogą przynieść praktyczne korzyści pastoralno-katechetyczne. Mogą stanowić źródło informacji dla osób odpowiedzialnych za formację i kształcenie przyszłych katechetów bądź już uczących katechetów klas gimnazjalnych. Na tym etapie rozwoju istotne znaczenie dla młodzieży mają relacje interpersonalne. Zatem przejrzysty, rzeczywisty, szczerzy, empatyczny, bezwarunkowo akceptujący partnera interakcji, budujący klimat zaufania katecheta może mieć istotny wpływ w kształtowaniu się dojrzałych postaw religijnych katechizowanych gimnazjalistów.

Badania mogą też być pomocne rodzicom (dorastającej młodzieży) w kształtowaniu właściwych relacji interpersonalnych. Klimat rodzinnego domu, panująca w nim atmosfera zaufania i szacunku, stanowi ważne źródło rozwoju religijności młodego człowieka.

RELIGIOUS REFERENCE AND INTERPERSONAL RELATIONS OF CATECHIZED GYMNASIAL YOUTH

Summary

The young people attacked by confusing informations coming usually from mass media, are exposed for harmful influence of present moral crisis. Often being manipulated, the youth isolate catholic moral values from "things of this world". Moral values are closed in private life sphere. That is why, according to the catholic preceptors, it's important to form religious attitudes as constant and solid reference to the God and to the Church. The Church in care for youth interest has consciousness that crisis of identity experienced by the young people during gymnasial school period could negative effect for their religious atmosphere. This situation can have influence for interpersonal relations.

It is confirmed by researches that young people have leak references to the God and to the Church. Immature reference to the God has often connection with immature personality, orientated for support in the same age group. Moreover it may be assumed that recede influence of rustic traditional background for forming religious attitudes among the young. References to the God and the Church, being observed among catechized young people, become their personal choice matter.

Słowa kluczowe: postawa, Bóg, Kościół, relacje interpersonalne, młodzież, katecheza
 Keywords: attitude, The God, The Church, interpersonal relations, the youth, catechesis